

University of HUDDERSFIELD

University of Huddersfield Repository

Siddiqui, Kalim

Frihandel for hvem? [Free Trade for whom?]

Original Citation

Siddiqui, Kalim (1994) Frihandel for hvem? [Free Trade for whom?]. Morgenbladet.

This version is available at <http://eprints.hud.ac.uk/16759/>

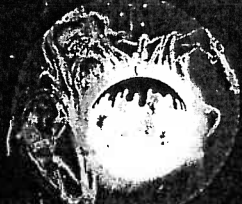
The University Repository is a digital collection of the research output of the University, available on Open Access. Copyright and Moral Rights for the items on this site are retained by the individual author and/or other copyright owners. Users may access full items free of charge; copies of full text items generally can be reproduced, displayed or performed and given to third parties in any format or medium for personal research or study, educational or not-for-profit purposes without prior permission or charge, provided:

- The authors, title and full bibliographic details is credited in any copy;
- A hyperlink and/or URL is included for the original metadata page; and
- The content is not changed in any way.

For more information, including our policy and submission procedure, please contact the Repository Team at: E.mailbox@hud.ac.uk.

<http://eprints.hud.ac.uk/>

MORGENBLADETS KRONIKK

Det vi i dag trenger er å beskytte miljøet og våre små lokalsamfunn, redusere ulikhetene og møte de grunnleggende sosiale og menneskelige behovene for alle, ikke bare for noen privilegerte få.

Kalim Siddiqui

«FRIHANDEL» for hvem?

Er det virkelig slik at frihandel gir alle, gir en effektiv bruk av ressurser og skaper velferd – slik at økonomiske og sosiale problemer ikke oppstår?

Det er ofte påstått at proteksjonisme var årsaken til 1930-årenes stagnasjon. I virkeligheten var årsakene komplekse, og regjeringers manglende evne til å stimulere økonomien forverret krisen. Å beskytte naturressurser og arbeid, samt sikre en bærekraftig utvikling innebærer ikke proteksjonisme. Frihandel som sådan er imidlertid fordelaktig kun for enkelte deler av jordens befolkning, nemlig den rike delen. Økt frihandel som bl. a. GATT-avtalen oppmuntrer til, har betydelig negativ effekt på miljøet og trenger å bli motsagt for å oppmuntre mer til regional utvikling, der produksjonen mer er for innenlandske behov enn for eksport.

En klassisk påstand er at frihandel hjelper de svake og øker den økonomiske aktiviteten mellom ulike land, noe som igjen øker veksten og inntektsmulighetene. Dette er i høyeste grad en påstand å sette spørsmålstegn ved. Frihandel truer tvert om miljøet, gir ulik fordeling av arbeid, og øker gapet mellom de rike og fattige både innenfor et land, men også mellom nasjoner. Frihandel betyr i klartekst interessen til de store multinasjonale selskapene, selskaper som minsker den nasjonale kontrollen over egne ressurser. Verdens økonomiske regler er i disse dager restrukturert for å flytte handelsbarrierer slik internasjonal handel (les multinasjonale selskaper) drar fordel av det. En amerikansk handelsutsending under president Bush, Carla Hills, innrømmer da også at «åpne markeder er det vi ønsker, slik at vår private sektor kan dra fordel av dette».

Frihandels teori kan dateres tilbake til Adam Smith og David Ricardo i det attende århundret. Tanken er at i stedet for å bli selvforsynt med varer og tjenester, bør land heller produsere de produkter som de kan lage billigere enn andre. Dessverre tenkte ikke verken Smith eller Ricardo på at kapital kunne bli så mobil som vi ser det i dag. I dag er ikke investeringer styrt av en «komparativ fordelstankgang» men i mye større grad av absolutt profitt. Siden formålet med kapitalistiske foretak alltid har vært å maksimere profitten, har menneskers behov dermed kommet i andre rekke. Smith og andre hevdet at en direkte maksimering av profitten ville indirekte komme storsamfunnet rundt til gode. Ulik type produksjon sammen med gjensidig konkurranse ville så føre til at samfunnet ble forsynt med hva det trengte av varer og tjenester. Hypotetiske utlegninger er imidlertid ikke overførbare til virkeligheten. Kapitalismen produserer ikke bare goder for elementære menneskelige behov, men også for unødig og forurensende forbruk. I sin iver etter å maksimere profitt og akkumulere denne, blir dette etterhvert hovedmålsettingen for hele aktiviteten. For å akkumulere mer profitt blir nye teknikker adoptert både i produksjonen og i distribusjonen, der formålet er å ekspandere til nye markeder og områder. Det er i denne prosessen at forskjellen mellom de som eier produksjonsmidlene og de som ikke gjør det blir fremtredende. Effekten av denne prosessen viser seg raskt; ulike inntektsmuligheter, rasisme, arbeidsledighet, sykelige depresjoner, finansiell kaos. Når det gjelder miljøet er kapitalismen bare opptatt av dette så lenge miljøet bidrar til å maksimere profitt og avkastning.

Tilhengere av frihandel hevder at problemene til den tredje verden kunne overkommes ved økt handel og en vekst av vestlig type. Dette er imidlertid en illusjon som kan lede til katastrofale konsekvenser. En slik politikk ville øke gapet mellom fattig og rik, og ville gi en økolo-

gisk uholdbar situasjon. Mahatma Gandhi, en sterk tilhenger av nasjonal selvstyre, hevdet for femti år siden at «Frihandel for et land som er i en industriell fase, der befolkningen lever i byer og ikke har noe innøst å undertrykke andre land gjennom fysisk makt kan nok være økonomisk tilfredsstillende, men for et land som India har frihandel vært en forbannelse som har holdt landet i slaveri».

Mellom 1980-90 har den internasjonale frihandelen økt, og den globale ulikheten likeså. Ifølge en rapport fra FN's utviklingsprogram tjener de rike nasjoner, som teller 1/5-del av jordens befolkning 60 ganger mer enn de fattigste. I de siste tiårene har økt handel brakt rikdom over de som allerede var rike. FN-rapporten innrømmer at den globale ulikheten har økt i 1980-årene, særlig på grunn av fallende priser på eksporterte varer fra tredje verden. Den tredje verdens andel av jordens rikdom minsket fra 22 til 18 prosent i dette tiåret. I den tredje verden klarte bare en håndfull asiatiske land å minske gapet mellom seg selv og den rike delen av verden. For de fleste land i Afrika har inntekten fra enkelte eksportvarer sunket med opptil 50 prosent. Den rike delen av verden konsumerer med 1/5 del av verdens befolkning 70 prosent av verdens energi og 60 prosent av matressurserne. Også innen tredje verden-land finnes det ulikhet. I Brasil mottar de rikeste 20 prosent av befolkningen 26 ganger mer inntekt enn de 20 fattigste prosentene.

På Filippinene har den økte handelen og kommersialiseringen av jordbruket heller ikke blitt likt fordelt. Underernæring er fremdeles den største årsaken til barnedødeligheten i landet. Gjennomsnittlig matforbruk synker samtidig som produksjonen og produktiviteten øker. Francisco Lara fra et landbruksinstitutt på Filippinene hevder at «Den største risnien er at barna i jordbruksområdene sultner, selv om de sitter midt i matfatet – ris gror overalt og det er store banan og ferskenplantasjer i området – 70 prosent av befolkningen får ikke nok mat».

Det er heller ikke vanskelig å finne de reelle årsakene til voldhendelsene i Chiapasdistriktet i Mexico. Et stort antall av

den innfødte befolkningen har blitt forflyttet i utviklingens navn; kveggrancher, skogdrift og oljefelt. Særlig skogdriften i det som er Mexicos siste regnskog er blitt intensifisert. Kvegdriften som er hovedårsaken til avskogingen er nå statens største landbruksaktivitet med en vekst på 14 prosent årlig. Denne utviklingen har marginalisert den opprinnelige befolkningen: Chipas er den fattigste staten i Mexico, hvor barnedødeligheten er 94 pr. 1000 levende fødte, og der 60 prosent av befolkningen lever under fattigdomsgrensen. Samtidig produserer Chipas sammen med Tabasco 80 prosent av landets landbaserte olje og alene produserer Chipas 50 prosent av landets vannkraft. Likevel har halvparten av innbyggerene i staten ingen tilgang til elektrisitet eller drikkevann. Melke- og kjøttproduksjonen i staten har vokst voldsomt det siste tiåret, men befolkningen har likevel det største proteinunderskuddet i Mexico. 1994 kan medføre ytterligere forverring. Subsidiert amerikansk hvetvill vil etter hvert oversvømme meksikanske markeder takket være NAFTA-avtalen, og dette kan utkonkurrere mange små bønder i landet.

Frihandel øker altså tredje verdens avhengighet til de rike land og ignorerer regionale og lokale behov. Mexico eksporterte mer grønnsaker til USA i 1980-årene og tjente på den måten utenlansk valuta, samtidig importerte landet mer mais fra USA, slik at effekten av den økte eksporten ble oppveiet. Både Mexico og Brasil opplevde økning i sin eksport i det siste tiåret, samtidig som underernæringen i landene også økte. Grønnsakene de eksporterer går i hovedsak til de rike landene og ikke til å dekke lokale behov. Det er lite kjent at hamburgere og appelsinjuice eksportert fra Brasil til USA tvinger små bønder til å forlate sine gårdsbruk til fordel for større enheter. Brasil hadde en barnedødelighet på 57 pr. 1000 levende fødte i 1992 sammenlignet med 10 pr. 1000 i USA. Eksport fra tredje verden kan også være utført av barnarbeidere og spørsmålet man etterhvert tvinges til å

stille er om ikke handelen som i dag gjøres i den tredje verden er meningsløs. Verdifulle matvarer og andre varer eksporteres, og våpen, luksusgoder etc. for de lokale eliter blir importert.

Gjennomsnittlig hadde de rikeste 20 prosent av befolkningen i Afrika en inntekt på mer enn 40 ganger den til de fattigste 40 prosent av befolkningen. Fremdeles er kontinentet avhengig av eksport av primærvarer, slik som i koloniperioden. Blant annet prisfall har ledet til at de fleste land på dette kontinentet i dag sliter med en stor gjeldsbyrde og et miljø som har måttet tåle store ødeleggelser. I Botswana viser en nylig utgitt FN rapport at 95 prosent av kjøttproduksjonen er eksportert. Jordbruksland har som en følge av dette blitt lagt brakk for at kjøttproduksjonen skal øke ytterligere. Småbønder som blir drevet fra sine gårder er de skadelidende. I Keralastaten i India finner vi identiske tilstander. Mens befolkningen i Kerala for levde av fisk som de fanget selv og som gjorde dem svært motstandsdyktige overfor sykdommer og infeksjoner, eksporteres idag fisken. En konsekvens er at underernæring har oppstått blant befolkningen.

De multinasjonale selskapene har også øket sin makt i løpet av 80-årene. Informasjonsteknologi og deregulering av markeder har gjort det mulig for disse selskapene å øke sin konkurranseevne på de mest fordelaktige måter. I dag er internasjonal handel dominert av multinasjonale selskaper; I 1985 var det totale salget gjennom verdens 200 største selskaper på 3 trillioner dollar, en pengesum som tilsvarer 1/3 del av det globale BNP. Selskapene er også blitt økonomisk mindre sårbare fordi de har virksomheter i ulike bransjer. De 15 største multinasjonale selskapene idag inkluderer bl. a. General Motors, Esso, IBM og Shell, og kontrollerer 70 prosent av verdens handel. Ifølge FN tall er den globale handelen med primærprodukter kontrollert av bare seks multinasjonale selskaper. Et eksempel er at tre store multinasjonale selskaper kontrollerer 80 prosent av banan-, tobakks- og tehandelen.

Et interessant eksempel kan her gis når det gjelder misbruk av ressurser. I et supermarked i London kan man kjøpe bakverk fra Alicante i Spania, selv om dette kunne kjøpes i et bakeri tvers over gaten. Brødet er importert fra Spania fordi det er billigere å produsere. Brød blir altså transportert 1550 kilometer fordi det er billig. Ingen har imidlertid regnet ut hva transporten koster vårt felles miljø. Slik handel er destruktiv. Riktignok er ikke all internasjonal handel skadelig, men ovennevnte tilfelle kan med letthet unngås. I 1991 ble omtrent 17 millioner tonn last flytransportert rundt omkring i verden. Dette tilsvarer et års energiforbruk på Filippinene. Og flyfrakt er også mange ganger mer energikrevende enn f. eks. båttransport.

For å oppsummere: Frihandel gir mer makt til store selskaper og banker på bekostning av lokal innflytelse. De etiske verdier i frihandelsbegrepet lener seg kun på konsum og individualisme og ruinerer fattige mennesker i effektivitetens og konkurransens navn. Det vi i dag trenger er å beskytte miljøet og våre små lokalsamfunn, redusere ulikhetene og møte de grunnleggende sosiale og menneskelige behovene for alle, ikke bare for noen privilegerte få. Utvikling bør være å sikre stoler på seg selv, og basere seg på lokale ressurser og kontroll. Vi trenger tettere bånd mellom produksjon og konsum, mellom ressurser og kontrollen av dem skal vi kunne redusere ulikhetene innen og mellom ulike land.